STRESA IZPAUSMES: BIOTISKIE FAKTORI

Biotisko mijiedarbību daudzveidība
Augu-patogēnu mijiedarbība
Augu-augēdāju mijiedarbība
Neoplazmu (gallu) veidotāji

Biotisko mijiedarbību daudzveidība

Augu-patogēnu mijiedarbība

Augu-augēdāju mijiedarbība

Neoplazmu (gallu) veidotāji

AUGUS ĒDOŠIE ORGANISMI

POSMKĀJI GLIEMJI PUTNI ZĪDĪTĀJI

AUGUS ĒDOŠIE ORGANISMI

POSMKĀJI

GLIEMJI

PUTNI

ZĪDĪTĀJI

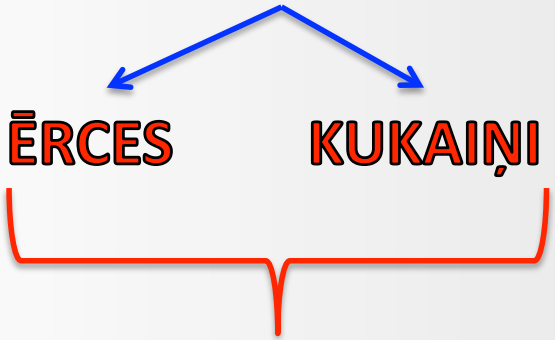

AUGĒDĀJI

AUGU-AUGĒDĀJU MIJIEDARBĪBA

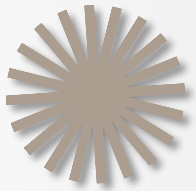

Augēdāji patērē 51% ūdensaugu un 18% sauszemes produktivitātes.

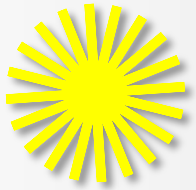

400 000 augēdāju sugu barojas uz 300 000 vaskulāro augu sugu.

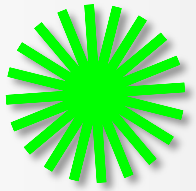

10% meža primārās produktivitātes patērē augēdāji un patogēni.

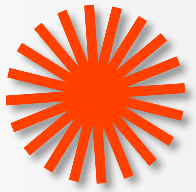

15% lauksaimniecības produktivitātes zūd kukaiņu darbības rezultātā.

AUGĒDĀJI PĒC SPECIALIZĀCIJAS UZ AUGIEM

MONOFĀGI

OLIGOFĀGI

POLIFĀGI

AUGĒDĀJI PĒC SPECIALIZĀCIJAS UZ AUGIEM

MONOFĀGI → **Barojas tikai uz vienas augu sugas. Praktiski – tikai uz vienas ģints sugām.**

OLIGOFĀGI

POLIFĀGI

AUGĒDĀJI PĒC SPECIALIZĀCIJAS UZ AUGIEM

MONOFĀGI → Barojas tikai uz vienas augu sugas. Praktiski – tikai uz vienas ģints sugām.

OLIGOFĀGI → **Barojas uz vairākām augu sugām no vienas dzimtas dažādām ģintīm.**

POLIFĀGI

Reizēm – uz neliela daudzuma sugu no vairākām dzimtām.

AUGĒDĀJI PĒC SPECIALIZĀCIJAS UZ AUGIEM

MONOFĀGI → Barojas tikai uz vienas augu sugas. Praktiski – tikai uz vienas ģints sugām.

OLIGOFĀGI → Barojas uz vairākām augu sugām no vienas dzimtas dažādām ģintīm. Reizēm – uz neliela daudzuma sugu no vairākām dzimtām.

POLIFĀGI → **Barojas uz liela skaita dažādu augu sugu no dažādām dzimtām.**

AUGĒDĀJI PĒC SPECIALIZĀCIJAS UZ AUGIEM

SPECIĀLISTI

MONOFĀGI → Barojas tikai uz vienas augu sugas. Praktiski – tikai uz vienas ģints sugām.

OLIGOFĀGI → Barojas uz vairākām augu sugām no vienas dzimtas dažādām ģintīm.

POLIFĀGI → Reizēm – uz neliela daudzuma sugu no vairākām dzimtām.

ĢENERĀLISTI → Barojas uz liela skaita dažādu augu sugu no dažādām dzimtām.

AUGĒDĀJI PĒC SPECIALIZĀCIJAS UZ AUGIEM

ĢENERĀLISTI

- plaša ģeogrāfiskā izplatība;
- daudzas paaudzes sezonā;
- barības bāze plaši pieejama;
- līdzsvarota barības vielu uzņemšana.

SPECIĀLISTI

- augu aizsargsavienojumi darbojas kā barošanās vai olu dēšanas stimulanti;
- izmanto augu aizsardzību savai aizsardzībai.

SPECIALIZĀCIJAS IEMESLI:

- labāka aizsardzība no ienaidniekiem;
- specializācija lokāliem vides apstākļiem;
- piemērošanās saimniekauga fenoloģijai.

AUGĒDĀJI PĒC ATTĪSTĪBAS STADIJAS

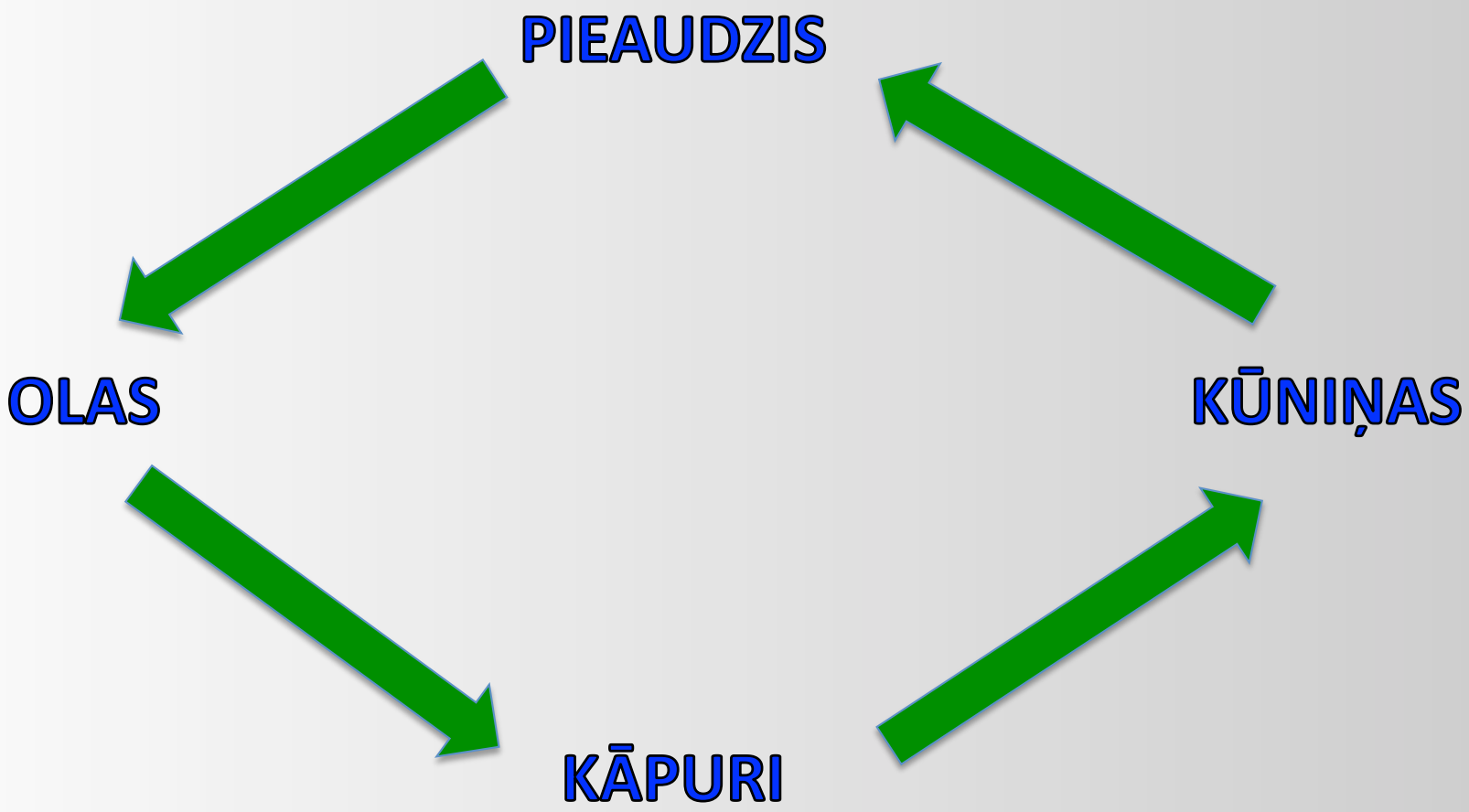

Konkrētās sugas augēdājam var būt specializēta barošanās dažādās attīstības fāzēs

AUGĒDĀJI PĒC ATTĪSTĪBAS STADIJAS

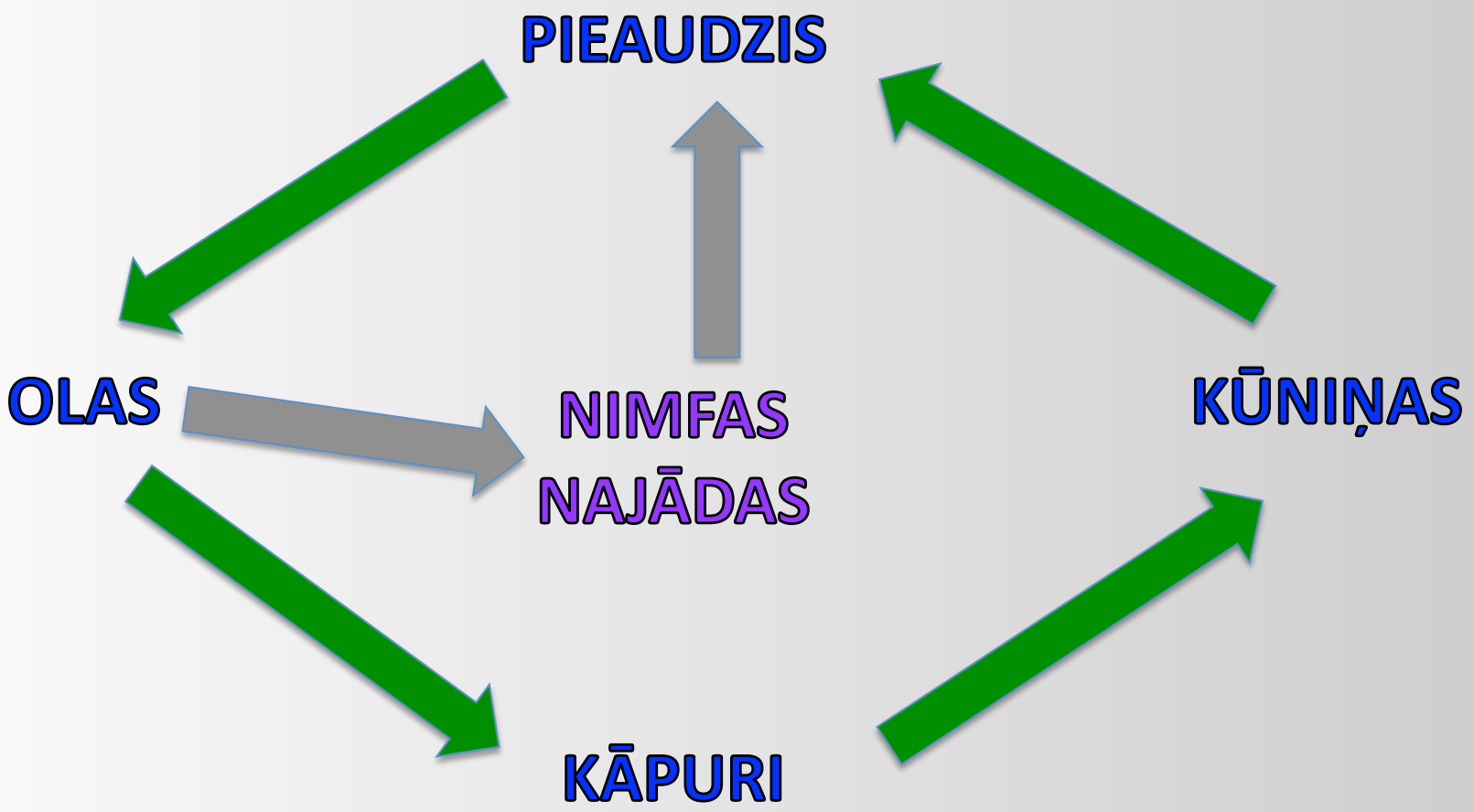

Konkrētās sugas augēdājam var būt specializēta barošanās dažādās attīstības fāzēs

SPECIALIZĀCIJA UZ AUGA DAĻĀM

Kukaiņu grupas, no kurām lielākā daļa sugu barojas kā kāpuri uz noteiktām auga daļām

Lapas	Chrysomelidae	lapgrauži
	Gracillariidae	raibkodes
	Agromyzidae	alotājmušas
Stumbri	Cerambycidae	ūsaiņi
Saknes	Cicadoidea	cikādes
	Elateroidea	spradži
Augļi	Dacinae	augļu mušas
Sēklas	Bruchinae	sēklu vaboles

SPECIALIZĀCIJA UZ AUGA DAĻĀM

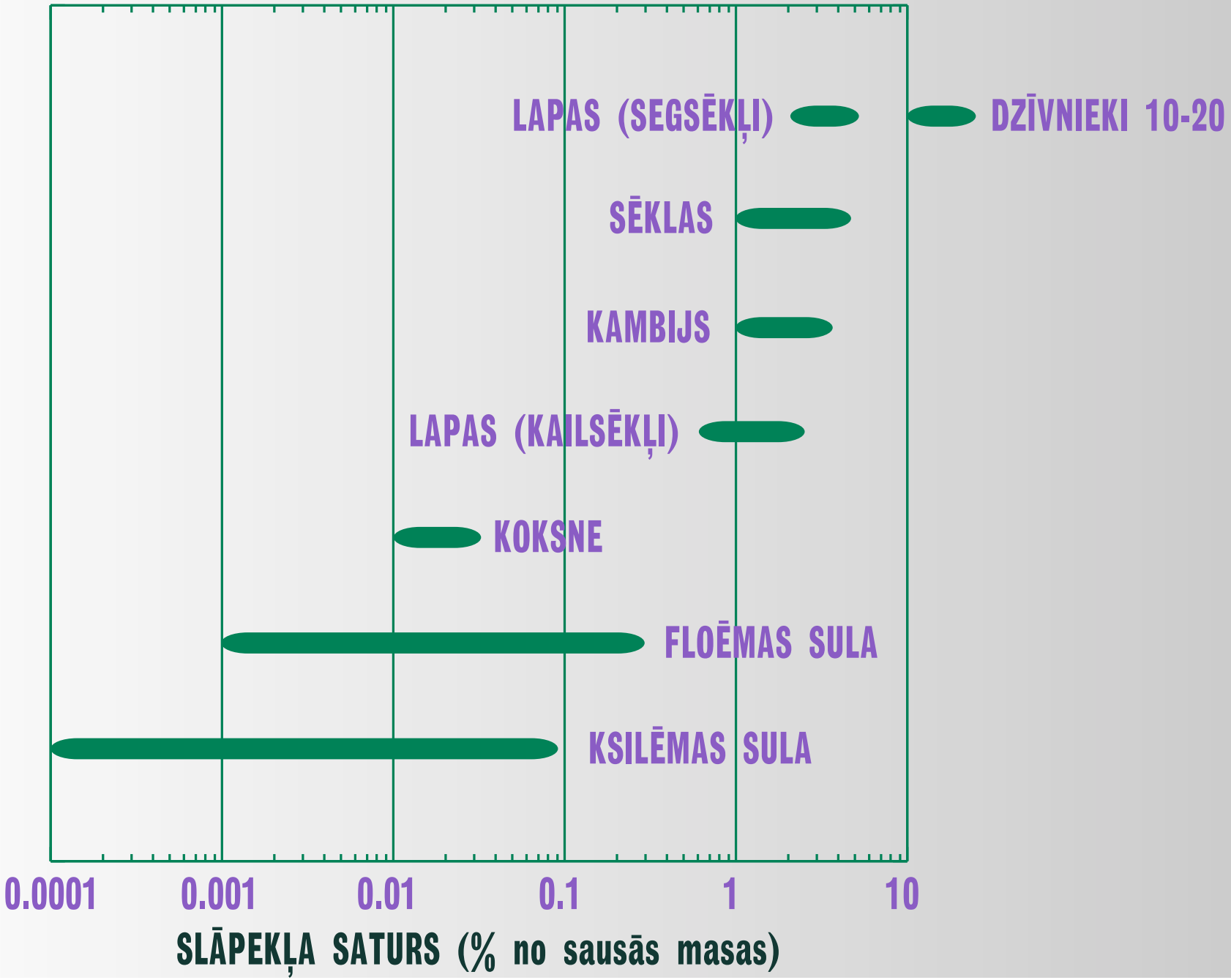

SPECIALIZĀCIJA PĒC BAROŠANĀS VEIDA

Ar grauzējtipa mutes orgāniem:

APGRAUŽ

SKELETĒ

CAURUMO

IZALO

Ar dūrējsūcējtipa mutes orgāniem:

LAPUTIS

BLAKTIS un LAPU BLUSIŅAS

CIKĀDES

BALTBLUSIŅAS

TRIPŠI

TĪKLĒRCES

Izraisa atšķirīgu audu bojājuma pakāpi

GRAUZĒJTIPA AUGĒDĀJU BOJĀJUMI

DŪRĒJSŪCĒJTIPA AUGĒDĀJU BAROŠANĀS

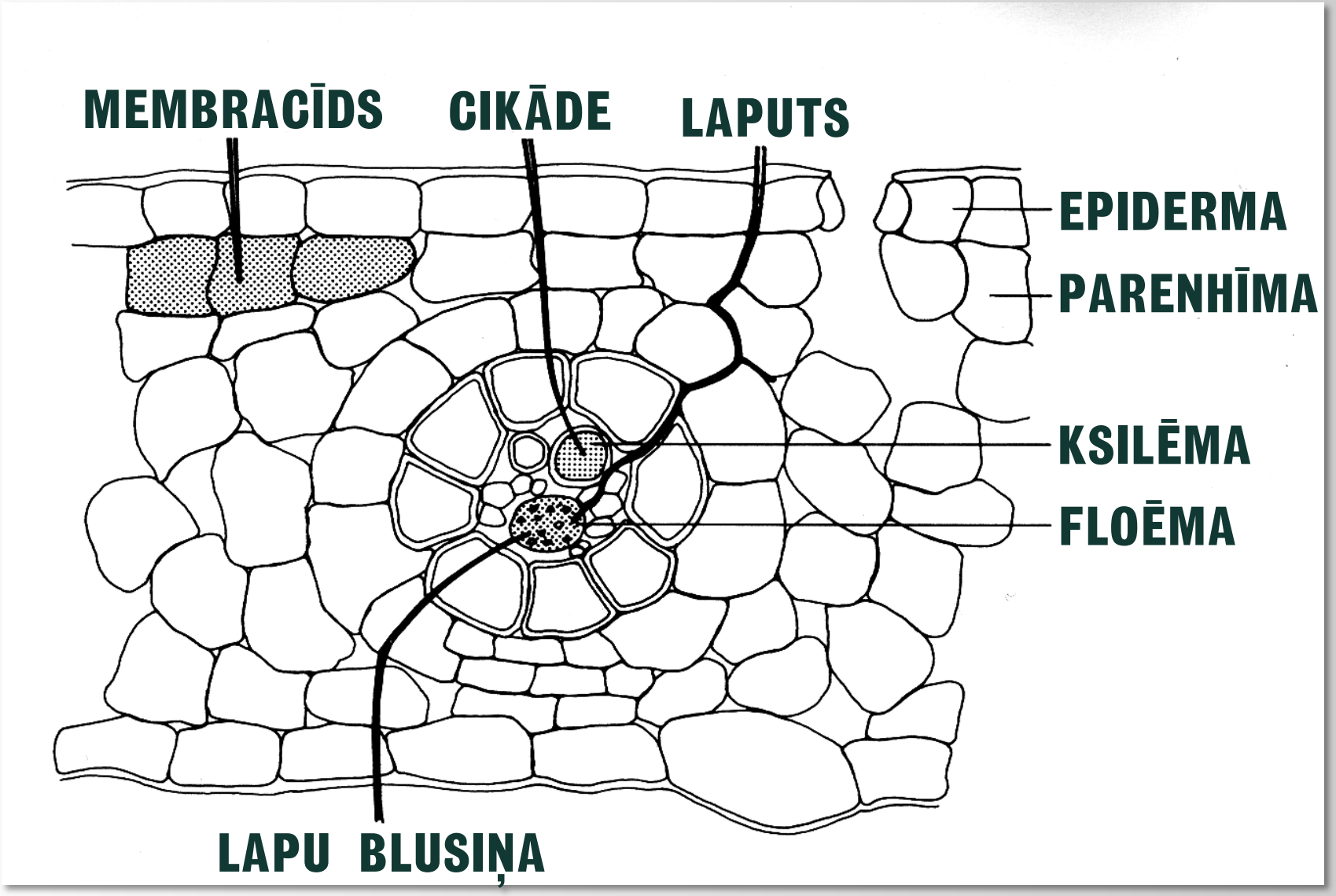

AUGĒDĀJU POSMKĀJU DAUDZVEIDĪBA

ACARI – ērces

INSECTA – kukaiņi

- ORTHOPTERA – taisnspārņi
- HOMOPTERA – augutis
  - COCCINEA – bruņutis
  - APHIDIDAE – laputis
  - PSYLLIDAE – lapblusiņas
  - ALEURODIDAE – baltblusiņas
  - CICADIDAE – cikādes
- HETEROPTERA – blaktis
- LEPIDOPTERA – tauriņi
- COLEOPTERA – vaboles
- HYMENOPTERA – plēvspārņi
- DIPTERA – divspārņi

ACARI – ērces

Aculus lobulifera* uz *Populus deltoides

ACARI – ērces

Aceria caryae* uz *Carya ovata

ACARI – ērces

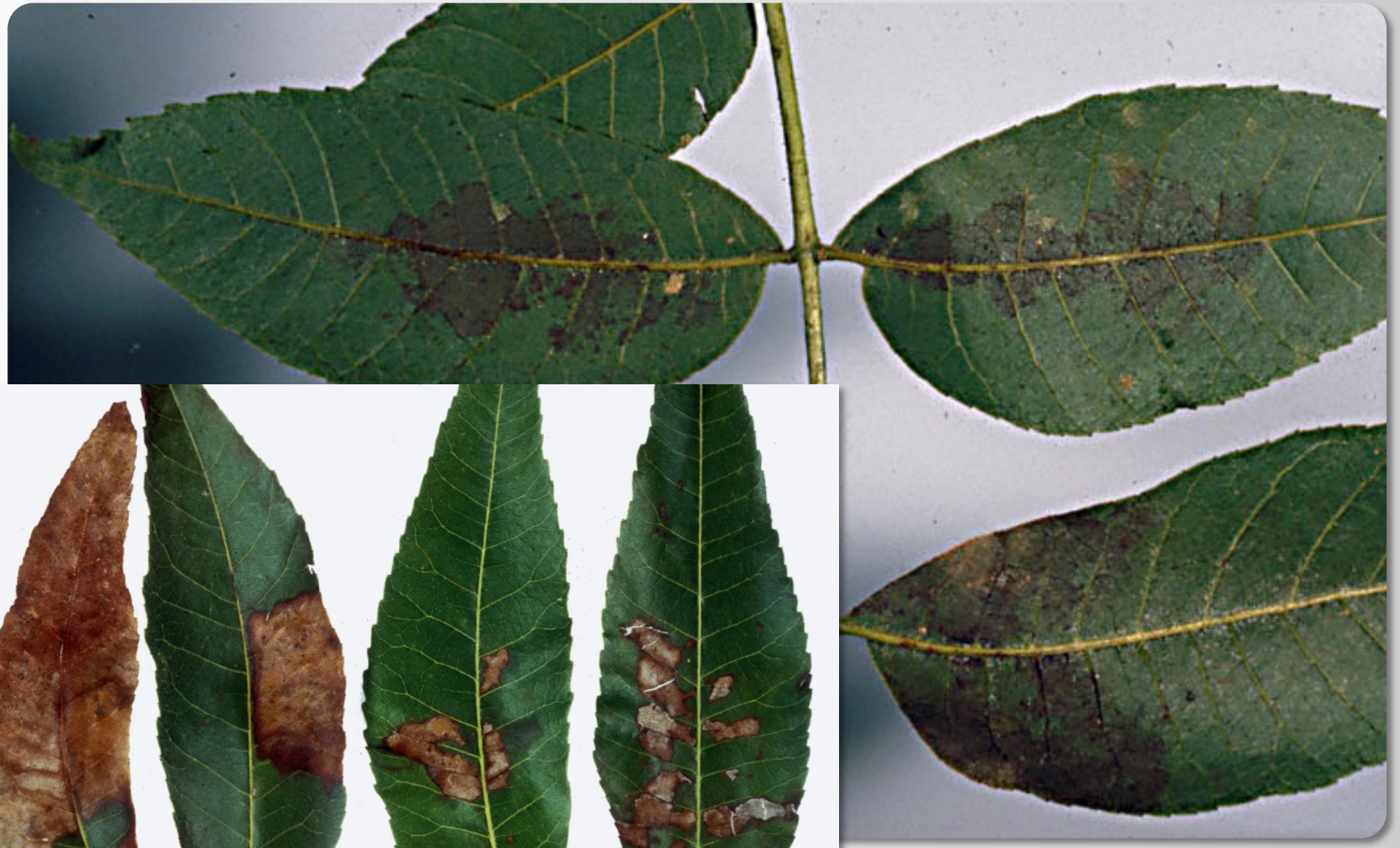

Eotetranychus hicoriae* uz *Carya ilinoinensis

ACARI – ērces

Eriophyes calceris uz *Acer* sp.

ACARI – ērces

Acalitus vaccinii* uz *Vaccinium corymbosum

ACARI – ērces

Platytetranychus thujae **uz** ***Thuja*** **sp.**

ACARI – ērces

***Bryobia praetiosa* uz *Trifolium* sp.**

ACARI – ērces

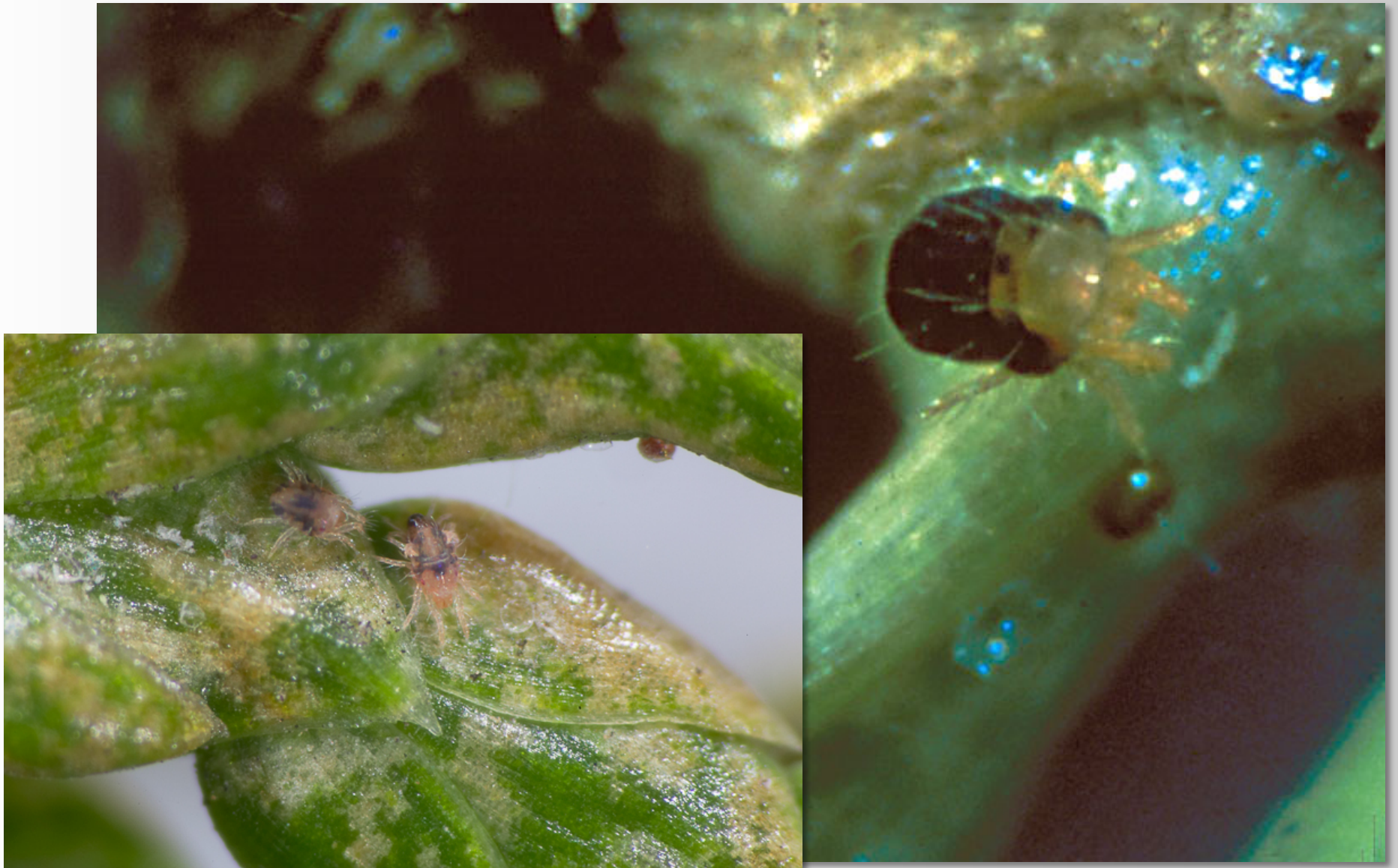

Oligonychus ununguis uz *Thuja* sp.

ACARI – ērces

Oligonychus ununguis uz ***Picea*** sp. un ***Abies*** sp.

ACARI – ērces

Tetranychus lintearius uz *Ulex europaeus*

ACARI – ērces

Tetranychus urticae uz *Fragaria*

ACARI – ērces

Tetranychus urticae uz *Phaseolus vulgaris*

ORTHOPTERA – taisnspārņi

Melanoplus femurrubrum uz *Glycine max*

ORTHOPTERA – taisnspārņi

Camnula pellucida uz *Bromus* sp.

ORTHOPTERA – taisnspārņi

Locusta migratoria

HOMOPTERA: APHIDIDAE – laputis

Myzus persicae – persiku laputs

HOMOPTERA: APHIDIDAE – laputis

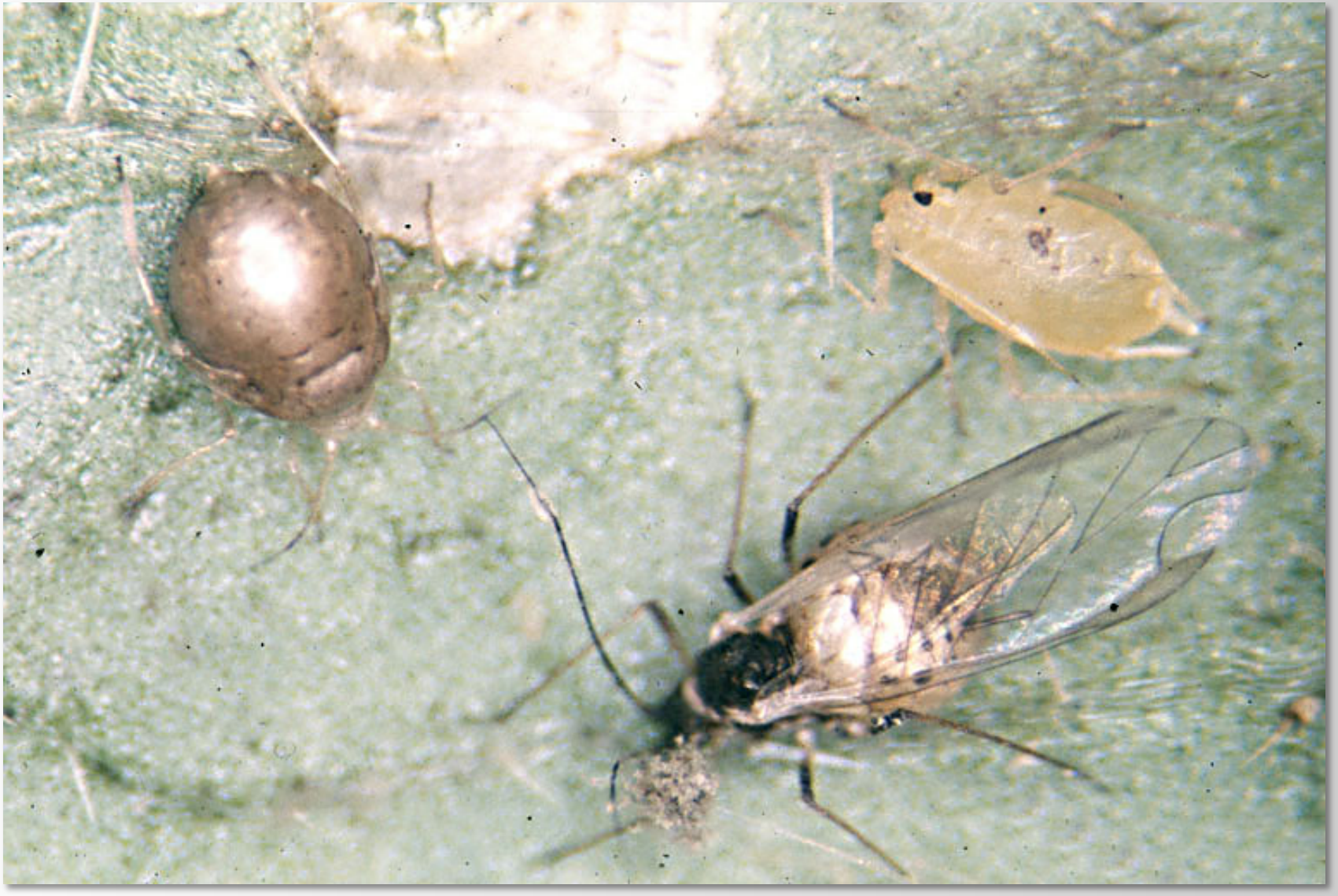

Myzus persicae – persiku laputs

HOMOPTERA: APHIDIDAE – laputis

Myzus persicae – persiku laputs

HOMOPTERA: APHIDIDAE – laputis

Myzus cerasi – ķiršu-madaru laputs

HOMOPTERA: APHIDIDAE – laputis

Macrosiphum rosae – rožu lielā laputs

HOMOPTERA: APHIDIDAE – laputis

Dysaphis plantaginea – ābeļu pelēkā laputs

HOMOPTERA: APHIDIDAE – laputis

Aphis pomi – ābeļu laputs

HOMOPTERA: APHIDIDAE – laputis

Phyllaphis fagi – dižskābaržu laputs

HOMOPTERA: APHIDIDAE – laputis

Eriosoma lanigerum – matainā ābeļu laputs

HOMOPTERA: COCCIDAE – bruņutis

Parthenolecanium corni – grimoņu bruņuts

HOMOPTERA: COCCIDAE – bruņutis

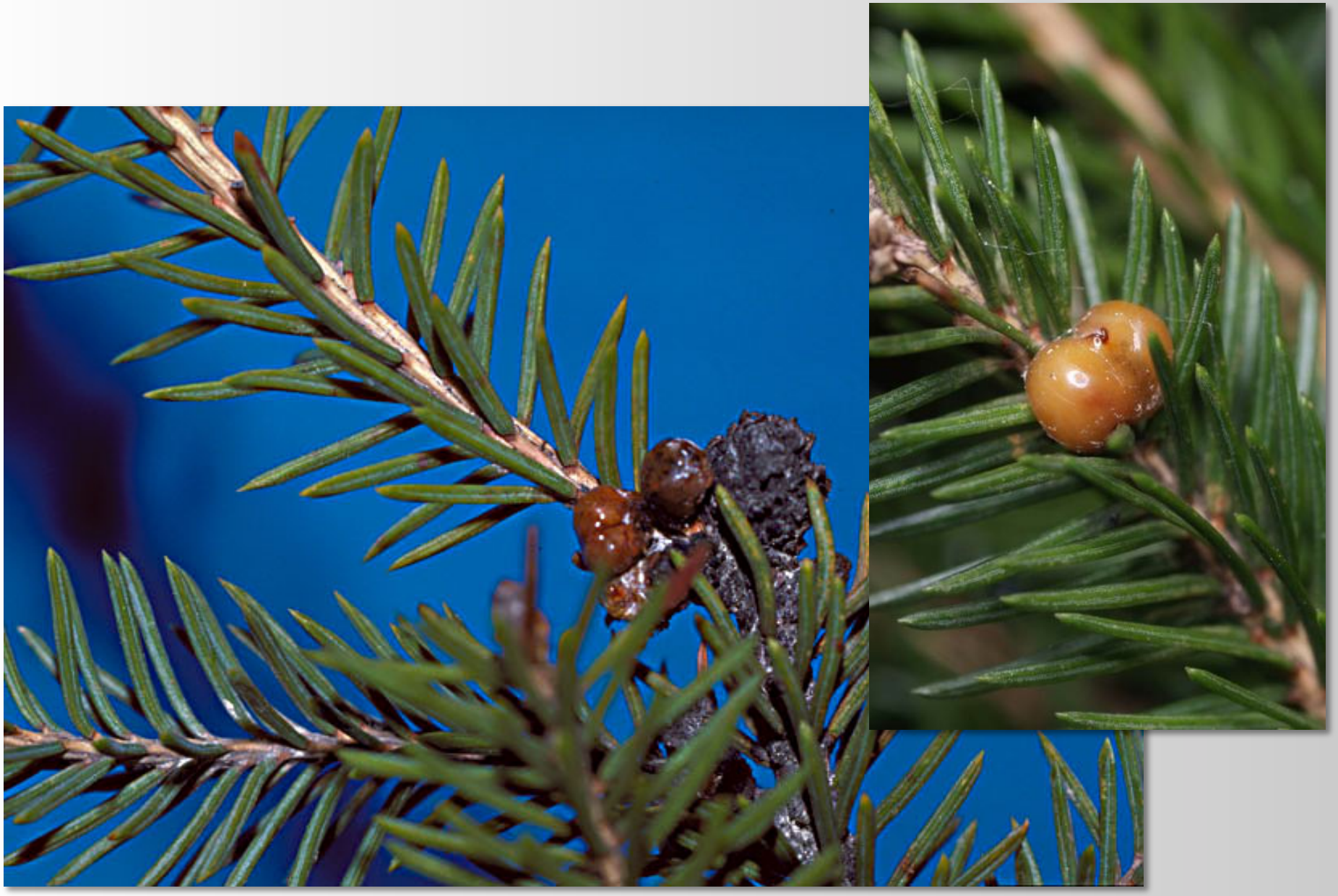

Physokermes piceae – egļu bruņuts

HOMOPTERA: COCCIDAE – bruņutis

Eulecanium cerasorum

HOMOPTERA: PSILLIDAE – lapblusiņas

***Paratrioza cockerelli* – kartupeļu lapblusiņa**

HOMOPTERA: ALEURODIDAE – baltblusiņas

Trialeurodes abutiloneus – grimoņu bruņuts

HOMOPTERA: ALEURODIDAE – baltblusiņas

Bemisia argentifolii

HOMOPTERA: ALEURODIDAE – baltblusiņas

Bemisia argentifolii

HOMOPTERA: CICADIDAE – cikādes

Magicicada septendecim

HOMOPTERA: CICADIDAE – cikādes

Tibicem canicularis

HOMOPTERA: MEMBRACIDAE – cikādiņas

Platycotis vittata – ozolu cikādiņa

HOMOPTERA: MEMBRACIDAE – cikādiņas

Micrutalus calva

HOMOPTERA: PHYLLOXERIDAE

***Phylloxera vitifoliae* – vīnogulāju filoksēra**

HOMOPTERA: PHYLLOXERIDAE

***Phylloxera* sp.**

HETEROPTERA – blaktis

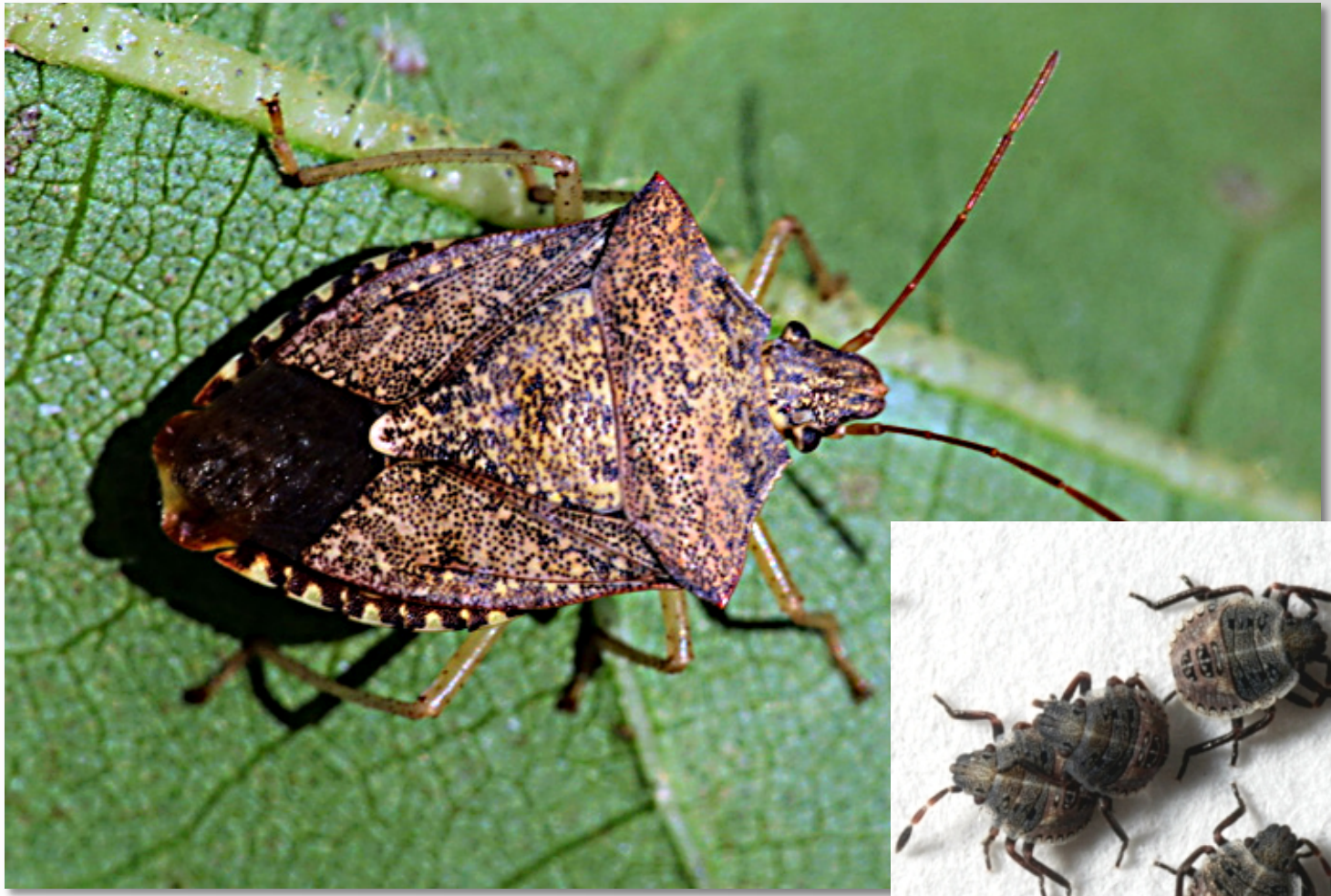

Euschistus servus – brūnblakts

HETEROPTERA – blaktis

Euschistus servus – brūnblakts

HETEROPTERA – blaktis

Halticus bractatus

LEPIDOPTERA: Geometridae – sprīžmeši

Lambdina pellucidaria – priežu tinējs

LEPIDOPTERA: Geometridae – sprīžmeši

Semiothisa banksiana – ģeometriskā kode

LEPIDOPTERA: Geometridae – sprīžmeši

Bupalus pinarius – priežu tinējs

LEPIDOPTERA: Geometridae – sprīžmeši

Operophtera brumata – ziemas kode

LEPIDOPTERA: Noctuidae – pūcītes

Spodoptera exigua – biešu pūcīte (?)

LEPIDOPTERA: Noctuidae – pūcītes

Spodoptera exigua – biešu pūcīte (?)

LEPIDOPTERA: Noctuidae – pūcītes

Spodoptera littoralis – Āfrikas kokvilnas pūcīte (?)

LEPIDOPTERA: Noctuidae – pūcītes

Trichoplusia ni – kāpostu pūcīte (?)

LEPIDOPTERA: Noctuidae – pūcītes

Heliothis virescens – tabakas pūcīte (?)

LEPIDOPTERA: Papilionidae – dižtauriņi

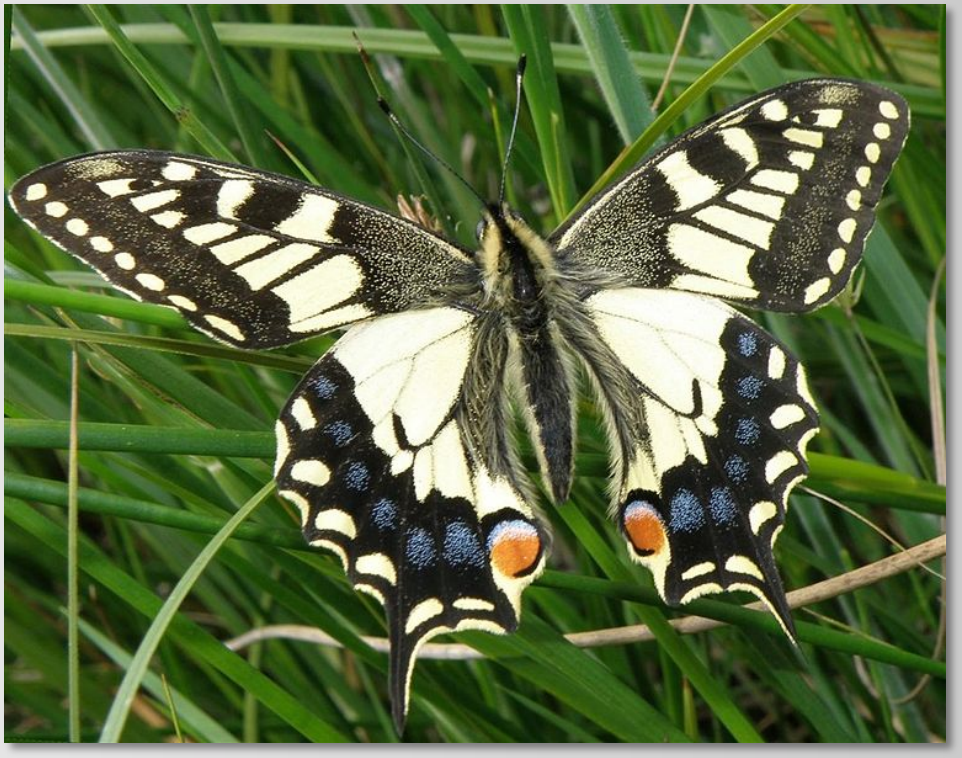

Papilio machaon – čemurziežu dižtauriņš

LEPIDOPTERA: Sphingidae – sfingi

Manduca sexta – tabakas sfings (?)

LEPIDOPTERA: Sphingidae – sfingi

Manduca quinquemaculata – tomātu sfings (?)

LEPIDOPTERA: Saturniidae – pāvači

Anisota virginiensis – ozolu pāvacis (?)

LEPIDOPTERA: Saturniidae – pāvači

Ormiscodes cinnamomea

LEPIDOPTERA: Lasiocampidae – vērpēji

Dendrolimus pini – priežu vērpējs

LEPIDOPTERA: Lasiocampidae – vērpēji

Malacosoma californicum – rietumu vērpējs (?)

COLEOPTERA: Chrysomelidae – lapgrauži

Epitrix cucumeris

COLEOPTERA: Chrysomelidae – lapgrauži

Odonota dorsalis

COLEOPTERA: Chrysomelidae – lapgrauži

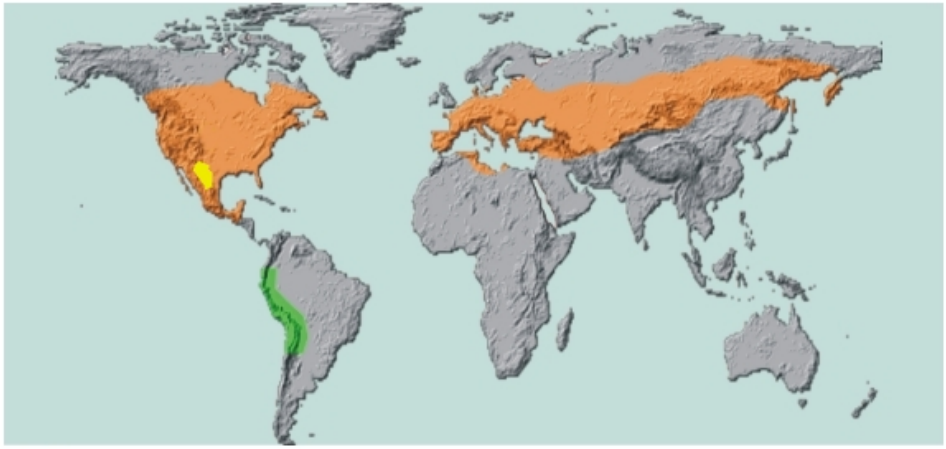

Leptinotarsa decemlineata – kartupeļu lapgrauzis

COLEOPTERA: Cerambycidae – ūsaiņi

Callidium antennatum hesperum – priežu (?)

COLEOPTERA: Cerambycidae – ūsaiņi

Saperda tridentata – gobu koksngrauzis (?)

COLEOPTERA: Buprestidae – krāšņvaboles

Buprestis fasciata – priežu tinējs

COLEOPTERA: Curculionidae – smecernieki

***Listronotus oregonensis* – burkānu smecernieks**

COLEOPTERA: Curculionidae – smecernieki

***Listronotus oregonensis* – A priežu smecernieks**

COLEOPTERA: Curculionidae – smecernieki

***Pissodes pini* – priežu smecernieks**

HYMENOPTERA: Diprionidae – skujlapsenes

Neodiprion sertifer – priežu rūsganā zāģlapsene

HYMENOPTERA: Diprionidae – skujlapsenes

Diprion pini – priežu zāģlapsene

HYMENOPTERA: Siricidae – lapsenes

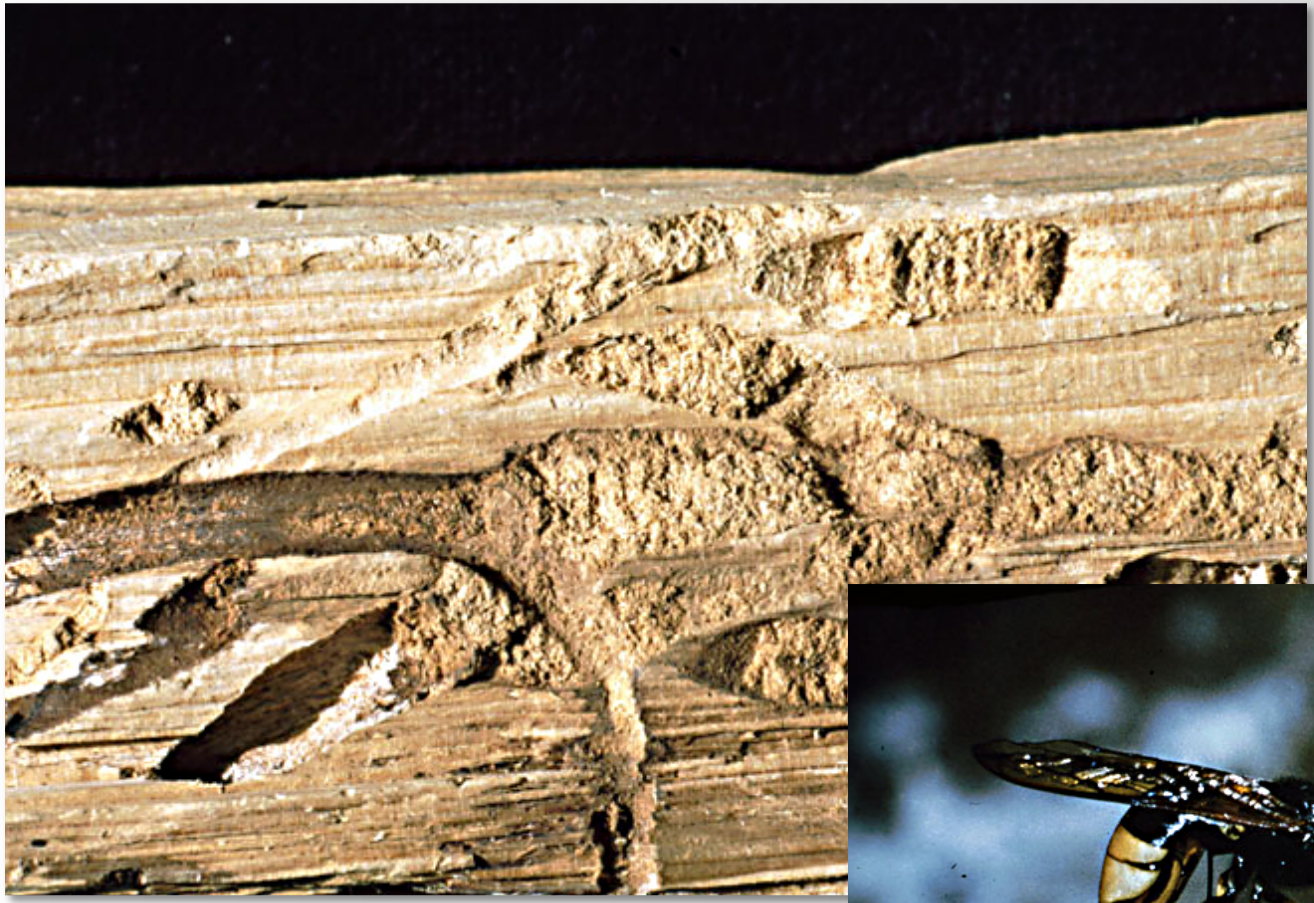

Urocerus gigas – lielā koksnes lapsene

HYMENOPTERA: Tenthredinidae – zāģlaps.

Fenusa pusilla – bērzu alotājlapsene (?)

HYMENOPTERA: Tenthredinidae – zāģlaps.

Tethida barda – ošu zāģlapsene

HYMENOPTERA: Tenthredinidae – zāģlaps.

Hoplocampa testudinea – ābeļu zāģlapsene

HYMENOPTERA: Tenthredinidae – zāģlaps.

Nematus ventralis – vītolu zāglapsene

DIPTERA: Agromizidae – alotājmušas

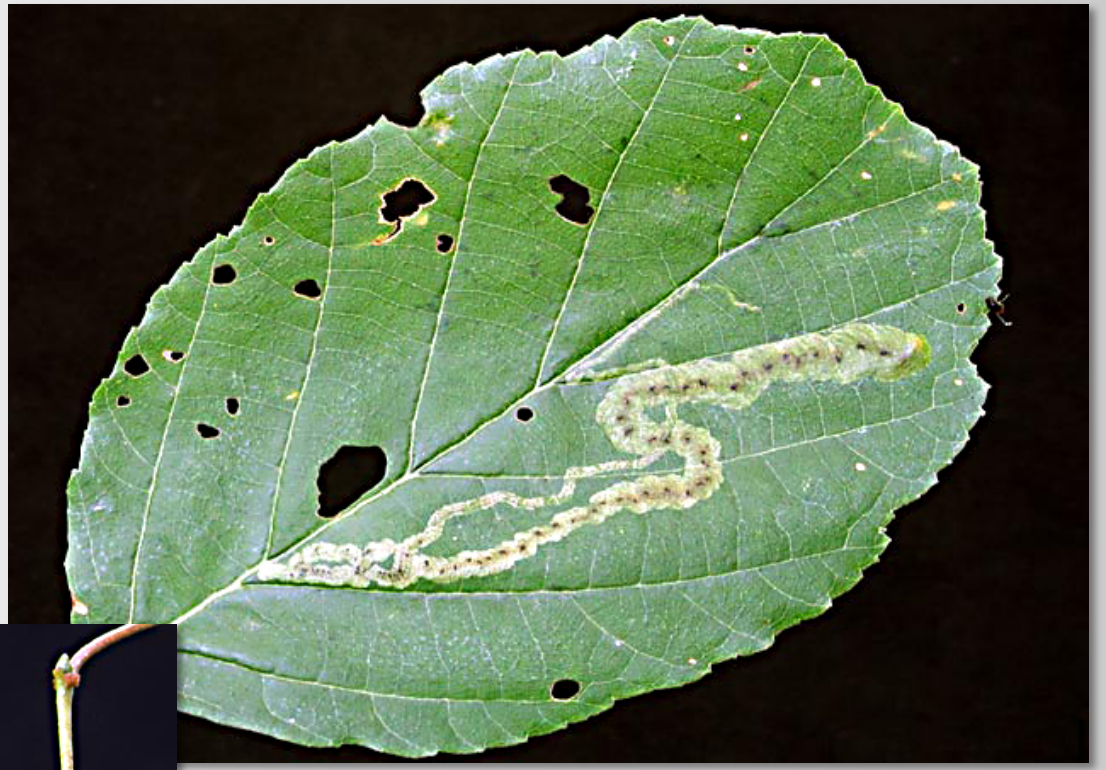

Agromyza alni-betulae – alkšņu-bērzu alotājmuša

DIPTERA: Agromizidae – alotājmušas

Agromyza abiens – (?) alotājmuša

DIPTERA: Agromizidae – alotājmušas

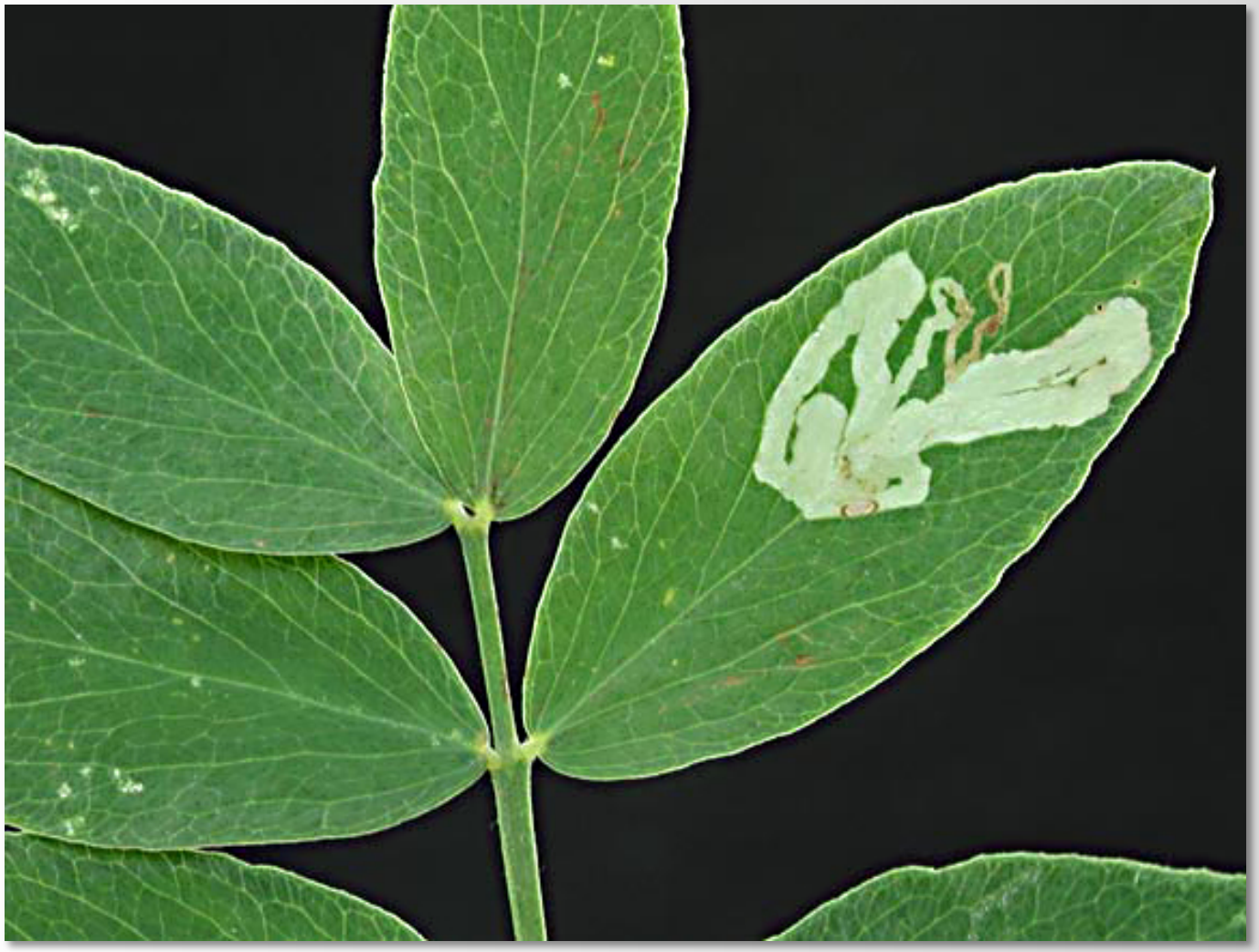

Liriomyza congesta – tauriņziežu alotājmuša

THYSANOPTERA – tripši

***Neohydatothrips tiliae* – liepu tripsis**

THYSANOPTERA – tripši

Thrips simplex **– bērzu alotājlapsene (?)**

THYSANOPTERA – tripši

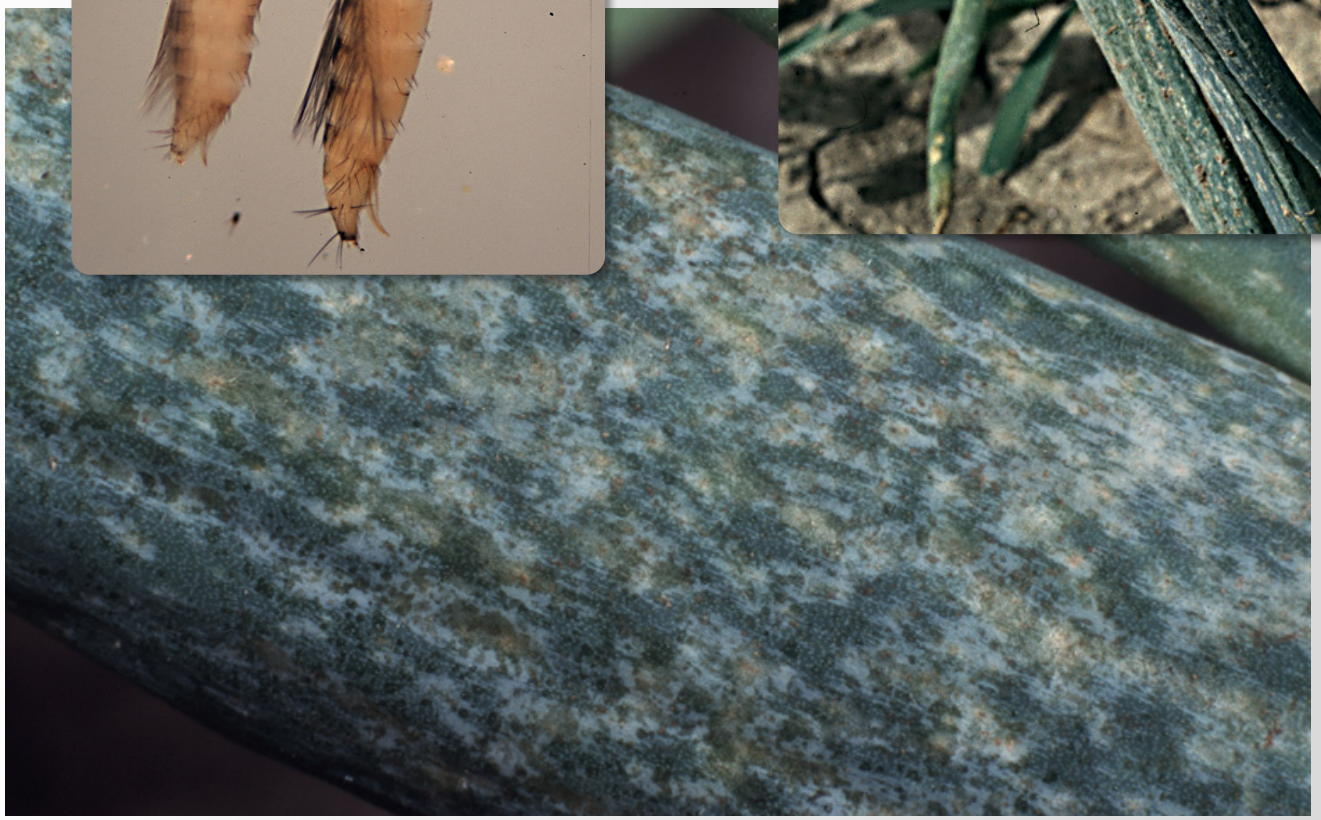

Thrips tabaci – sīpolu tripsis

THYSANOPTERA – tripši

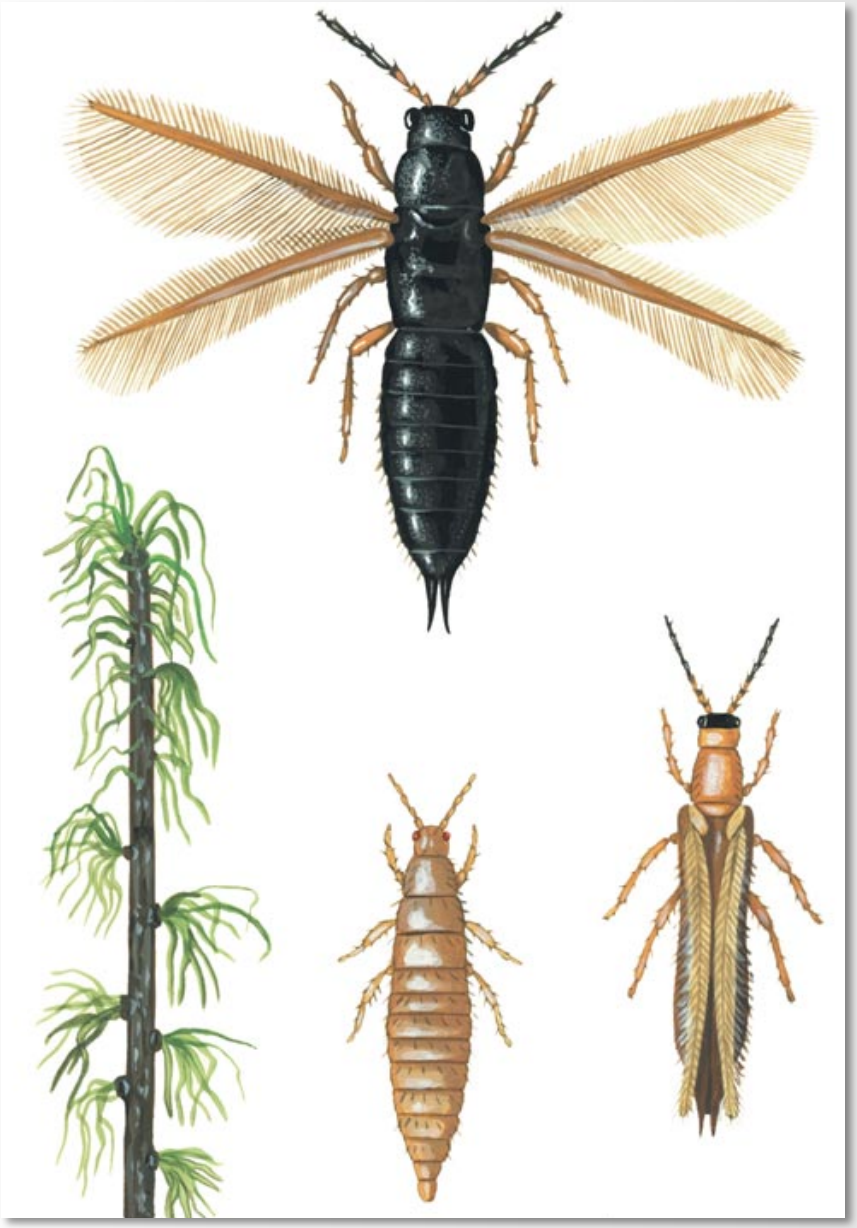

***Taeniothrips pini* – priežu tripsis**

THYSANOPTERA – tripši

***Frankiniella occidentalis* – priežu tripsis**

Biotisko mijiedarbību daudzveidība

Augu-patogēnu mijiedarbība

Augu-augēdāju mijiedarbība

Neoplazmu (gallu) veidotāji

AUGU NEOPLAZMAS

AUGU NEOPLAZMAS veidojas anormālas augšanas rezultātā, ko izraisa biotiskie aģenti

HIPERTROFIJA

HIPERPLĀZIJA

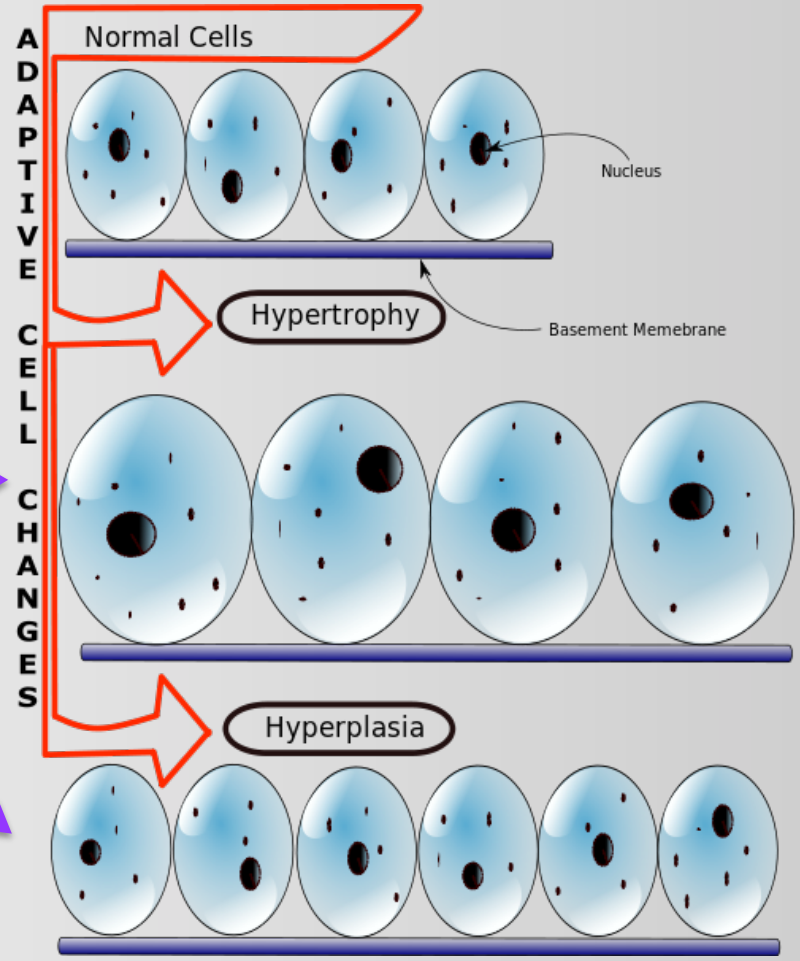

AUGU NEOPLAZMAS

AUGU NEOPLAZMAS veidojas anormālas augšanas rezultātā, ko izraisa biotiskie aģenti

- BAKTĒRIJAS
- SĒNES
- NEMATODES
- ĒRCES
- KUKAIŅI

AUGU NEOPLAZMAS

AUGU NEOPLAZMAS veidojas anormālas augšanas rezultātā, ko izraisa biotiskie aģenti

BAKTĒRIJAS
SĒNES
NEMATODES
ĒRCES
KUKAIŅI

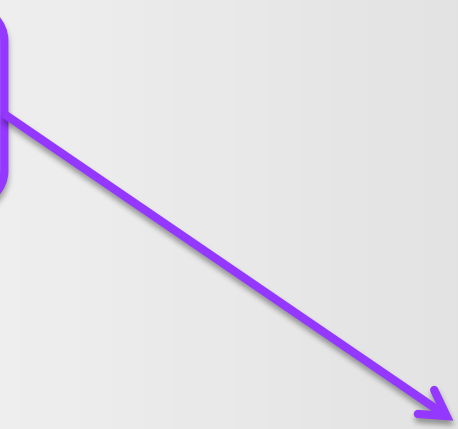

POSMKĀJU IZRAISĪTĀS NEOPLAZMAS:
GALLI (PANGAS)

AUGU NEOPLAZMAS

AUGU NEOPLAZMAS veidojas anormālas augšanas rezultātā, ko izraisa biotiskie aģenti

BAKTĒRIJAS
SĒNES
NEMATODES
ĒRCES
KUKAIŅI

Coleoptera
Homiptera
Diptera
Hymenoptera
Lepidoptera
Thysanoptera

KUKAIŅI
13 000 sugu

POSMKĀJU IZRAISĪTĀS NEOPLAZMAS:
GALLI (PANGAS)

AUGU GALLU VEIDI

UZ ATSEVIŠĶĀM DAĻĀM (pangas)

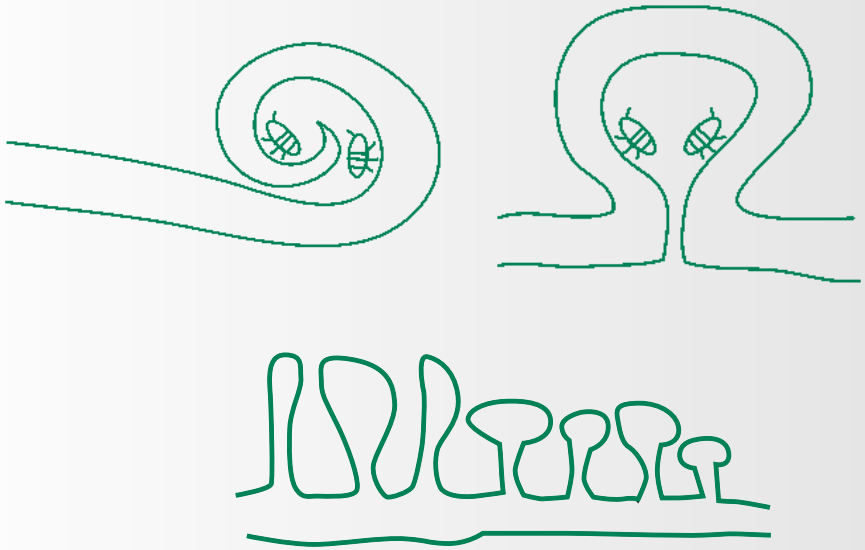

PUMPURU PĀRVEIDNES (terati)

AUGU GALLU FUNKCIJAS

AUGU GALLI:

- posmkāja genotipa paplašināts fenotips
- palielina posmkāja izdzīvošanas spēju

AUGU GALLU FUNKCIJAS

AUGU GALLI:

- posmkāja genotipa paplašināts fenotips
- palielina posmkāja izdzīvošanas spēju

BARĪBAS VIELU hipotēze:
galli nodrošina pastiprinātu barības vielu apgādi.

AUGU GALLU FUNKCIJAS

AUGU GALLI:

- posmkāja genotipa paplašināts fenotips
- palielina posmkāja izdzīvošanas spēju

BARĪBAS VIELU hipotēze:
galli nodrošina pastiprinātu barības vielu apgādi.

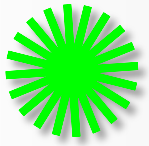

MIKROVIDES hipotēze:
gallu audi pasargā galla veidotāja pēcnācējus no nelabvēlīgiem abiotiskajiem apstākļiem.

AUGU GALLU FUNKCIJAS

AUGU GALLI:

- posmkāja genotipa paplašināts fenotips
- palielina posmkāja izdzīvošanas spēju

BARĪBAS VIELU hipotēze:
galli nodrošina pastiprinātu barības vielu apgādi.

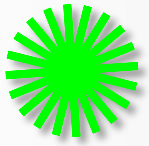

MIKROVIDES hipotēze:
gallu audi pasargā galla veidotāja pēcnācējus no nelabvēlīgiem abiotiskajiem apstākļiem.

IENAIDNIEKU hipotēze:
galla struktūra pasargā galla veidotāja pēcnācējus no dabiskajiem ienaidniekiem (biotiskie aģenti).

AUGU GALLU FUNKCIJAS

NO AUGA VIEDOKĻA:

- parazītisms (?)
- simbioze (?)

Jānoskaidro, vai augam paliek "labāk" vai "sliktāk" no galla klātbūtnes

PROBLĒMAS:

- **lielas uzņēmības atšķirības augu indivīdu līmenī**
- **nav izstrādāta laba modeļsistēma**

AUGU GALLU FUNKCIJAS

INDUKCIJAS PROCESS:

- ovipozīcija
- ķīmiski savienojumi uz olu virsmas
- augošā kāpura izraisīti signāli (mehāniski, ķīmiski)

INDUKCIJAS MEHĀNISMS:

- augu hormoni vai to analogi
- mehāniska iedarbība
- ģenēt̄iska manipulācija

AUGU GALLU UZBŪVE

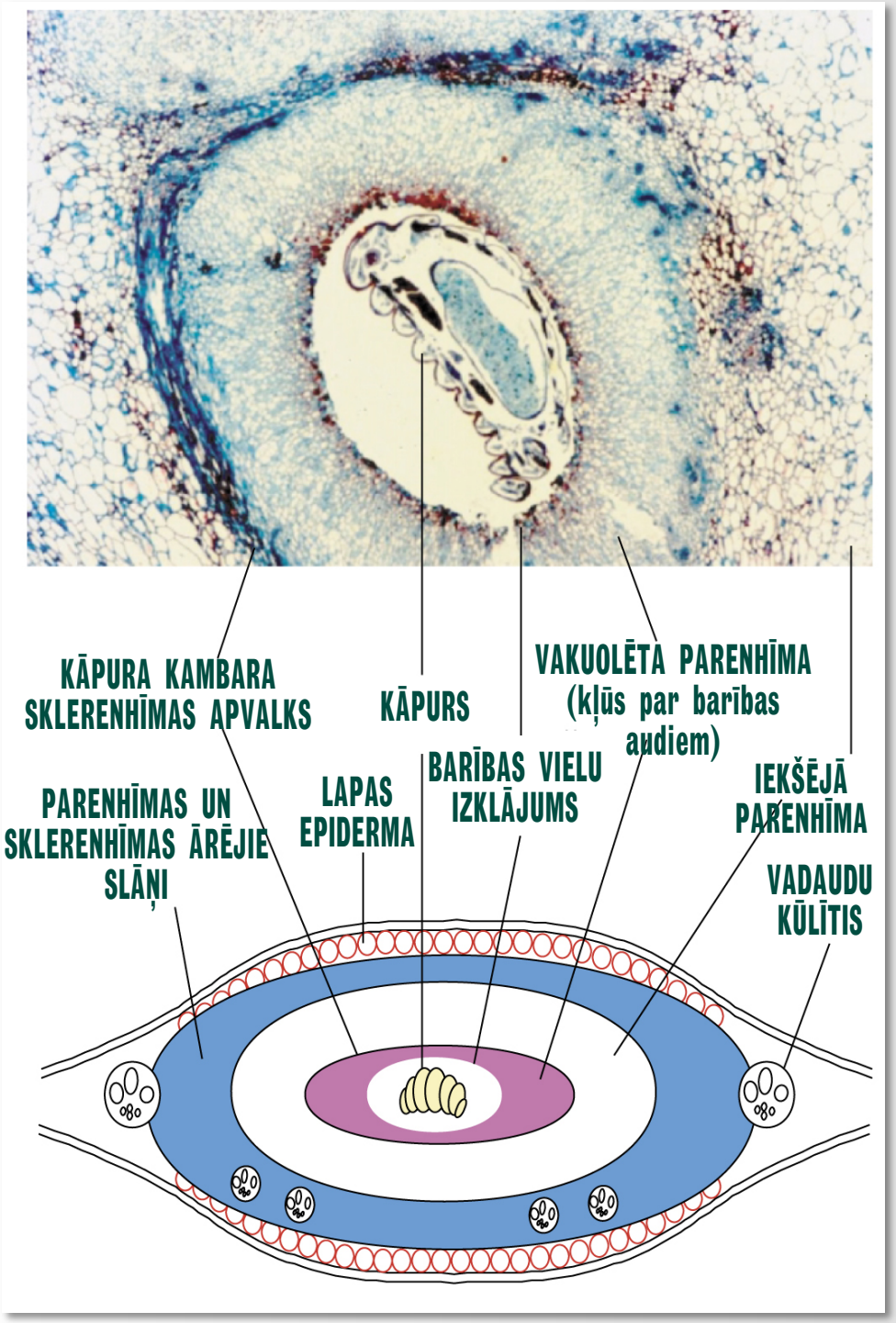

Cinipīdu gallu lapsenes *Diplolepis spinosa* galls uz rozes lapas

AUGU GALLU UZBŪVE

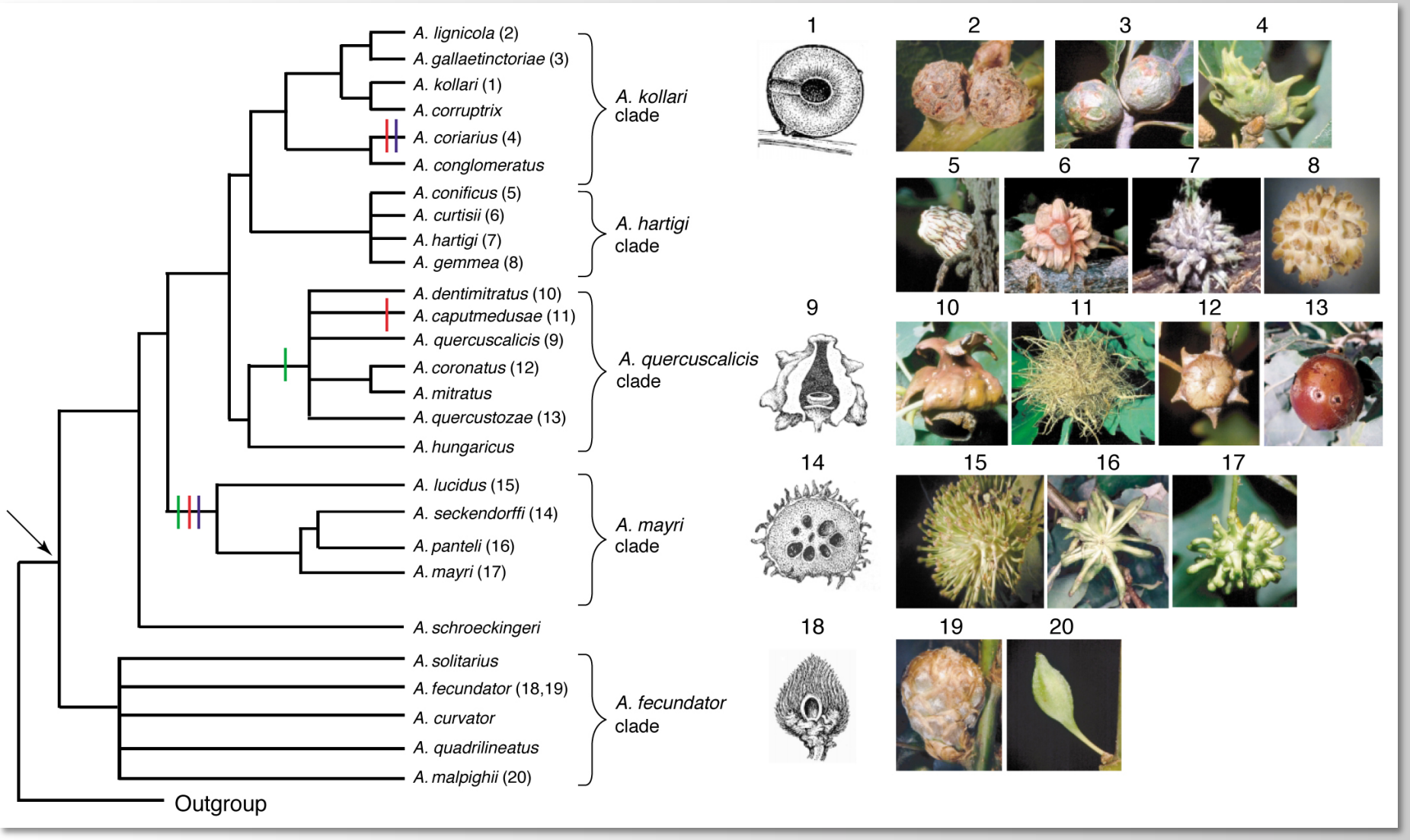

Cinipīdu gallu lapsenes *Andricus* galli uz ozola

ACARI – ērces

Liepu lapu radziņērces *Eriophyes tiliae* galli uz liepu lapas

ACARI – ērces

Kārpērces *Vasates quadripes* galli uz *Acer saccharinum*

ACARI – ērces

Radziņērces *Eriophyes parapopuli* galli uz apses

ACARI – ērces

Radziņērces *Eriophyes padi* galli uz ievas

HOMOPTERA – augutis

Gobu-labību laputs *Tetrauneura ulmi* uz *Ulmus glabra*

HOMOPTERA – augutis

Plakanpangu laputs *Colopha compressa* uz *Ulmus laevis*

HOMOPTERA – augutis

Gobu-jāņogu laputs *Eriosoma ulmi* uz gobas *Ulmus glabra*

HOMOPTERA – augutis

Baltblusiņas *Pachypsylla celtidismamma* galli uz *Celtis*

HOMOPTERA – augutis

Adelges abietis* galls uz *Picea glauca

HOMOPTERA – augutis

Adelges abietis* galls uz *Picea abies

HOMOPTERA – augutis

Adelges abietis* galls uz *Picea asperata

HOMOPTERA – augutis

Adelges cooleyi* galls uz *Picea

HOMOPTERA – augutis

Filoksēras *Callirhytis* galls uz ozola

HOMOPTERA – augutis

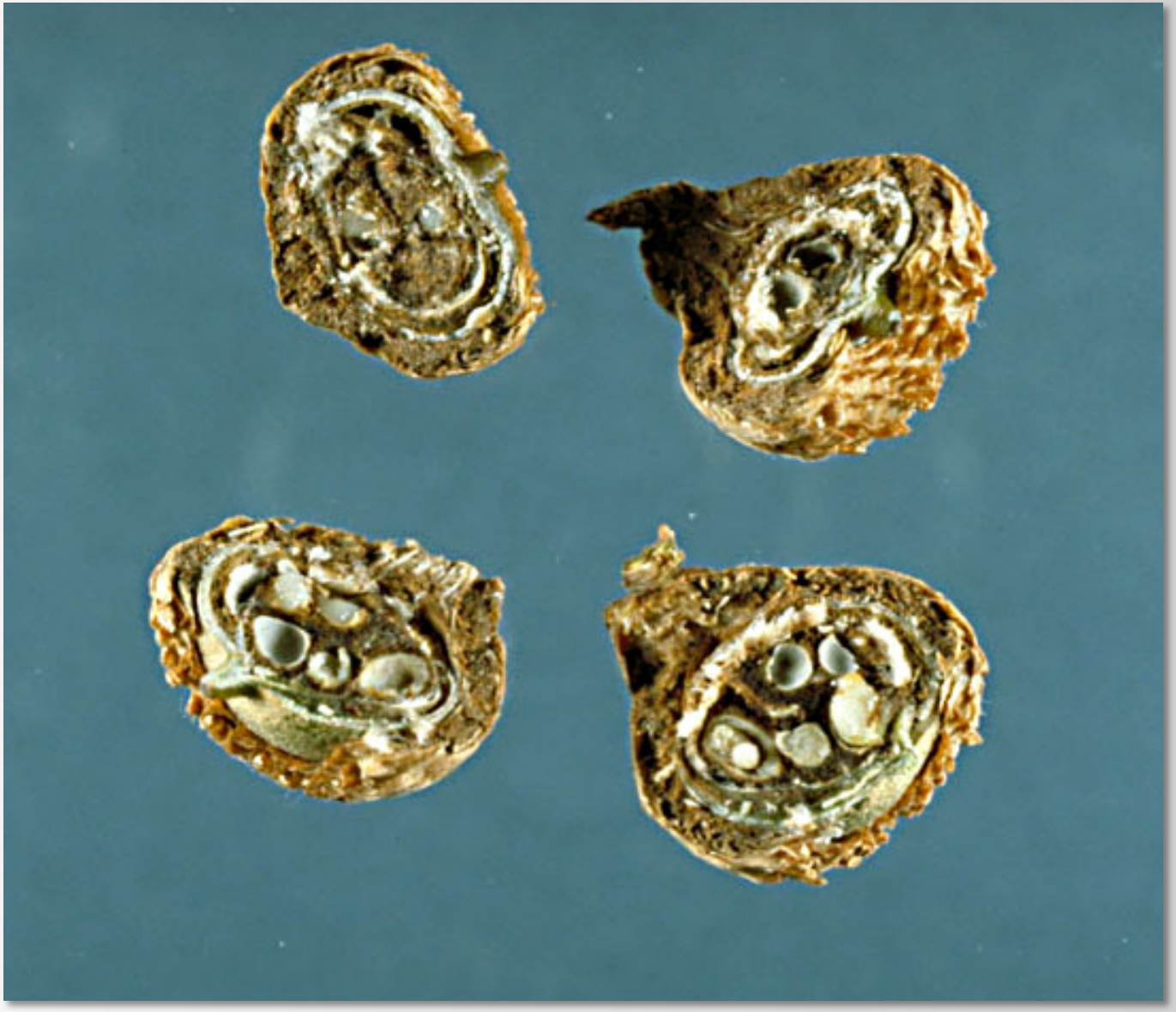

Filoksēras *Callirhytis fructuosa* galls uz ozola zīlēm

COLEOPTERA – vaboles

Smecernieka *Gymnetron linariae* galli uz *Linaria*

HYMENOPTERA – plēvspārņi

Panglapsenes *Pontania* galls uz *Salix fragilis*

HYMENOPTERA – plēvspārņi

Panglapsenes *Pontania vesicator* galls uz *Salix alba*

HYMENOPTERA – plēvspārņi

Rožu sūnveida panglapsenes *Rhodites roseae* g. uz *Rosa*

HYMENOPTERA – plēvspārņi

Ozolu ābolveida panglapsenes *Cynips quercusfolii* galli uz *Quercus robur*

HYMENOPTERA – plēvspārņi

Ozolu čiekurveida panglapsenes *Andricus foecundatrix* galls uz *Quercus robur*

HYMENOPTERA – plēvspārņi

Disholcaspis quercusmamma* galls uz *Quercus robur

HYMENOPTERA – plēvspārņi

Dryocosmus* galls uz *Quercus

DIPTERA – divspārņi

Rožveida pangodiņa *Rhabdophaga rosaria* galls uz *Salix*

DIPTERA – divspārņi

Vītolu pangodiņa *Rhabdophaga* galls uz *Salix*

DIPTERA – divspārņi

Cecidomyia bisetosa* galli uz *Pinus

DIPTERA – divspārņi

Pinyonia edulicola galli uz *Pinus edulis*

DIPTERA – divspārņi

Spurgia esulae galls uz *Euphorbia*

DIPTERA – divspārņi

Paradiplosis tumifex* galli uz *Abies balsamifera

DIPTERA – divspārņi

Urophora carduis* uz *Cirsium arvense